

LÄRARNAS
RIKSFÖRBUND

Effekterna av en dåligt organiserad skola

*Effekterna av en dåligt
organiserad skola*

Innehåll

Inledning	4
Slutsatser och analys	5
Lärarnas Riksförbunds förslag	6
Bakgrund	7
Lärarnas Riksförbunds undersökning	10
Resultat av undersökningen	12
Elevernas resultat sjunker	18
Referenser	21

Inledning

Samhället förändras och de krav som ställs på skolan och skolans uppdrag skiftar över tid. Det finns dock en bred och djup enighet om att skolan är viktig för Sverige och att alla elever ska lämna skolan med en bas av grundläggande kunskaper och färdigheter. Detta till trots kommer upprepade rapporter om att svenska elever halkar efter i internationella undersökningar och om att allt för många elever inte når målen för utbildningen. Lärarna är skolans nyckelpersoner. Det är lärarna som tar ansvar för undervisningen och för att denna håller hög och jämn kvalitet.

För att lärarna ska kunna leva upp till de krav som ställs måste de ges rimliga förutsättningar. Tyvärr vittnar många lärare om att de under de senaste åren fått allt mindre tid för skolans kärnverksamhet, undervisning. Lärarna undervisar visserligen mer, men den ökade undervisningen ger inte varje elev mer lärartid, utan innebär att läraren i stället får fler elever att undervisa. Lärarna har också fått ett ökat antal arbetsuppgifter att utföra, utan att resurser i form av tid har tillförts. Att lärare i praktiken får allt mindre tid till varje elev är bekymmersamt! Att svenska elevers resultat sjunker är oacceptabelt!

Vi kan inte se några pedagogiska motiv bakom de åtgärder som skolorna vidtar. Det handlar enbart om ekonomi, dels när elevernas tid för undervisning faktiskt minskar, dels när lärarna läggs på mer undervisning. Det är helt fel att tro att kvaliteten ska öka när lärarnas begränsade tid utökas med ytterligare en eller två undervisningsgrupper. Det är orimligt att tro att lärarna känner sig motiverade då de vet att de i tidigare arbetstidssystem skulle ha tjänat 5–6 000 kronor mer med motsvarande undervisningsvolym som den de nu åläggs att fullgöra.

Slutsatser och analys

I dag konkurrerar skolan om resurserna hos de kommunala huvudmännen med socialtjänst, barnomsorg och äldreomsorg. Kommunen sparar in på skolan genom att minska lärartätheten, låta lärarna undervisa fler elever, slå samman undervisningsgrupper, dra ner på elevernas undervisningstid inom gymnasieskolan och genom att inte anpassa organisationen när nya arbetsuppgifter tillkommer för lärarna. Det viktigaste uppdraget för en rektor har blivit att säkerställa att verksamheten håller sig inom budgetens ramar, inte att säkerställa att verksamheten lever upp till kraven i läroplaner och skollag.

Eleverna och lärarna är i detta de stora förlorarna. Lärarna får allt mindre tid till kärnverksamheten, undervisning. Detta innebär att det blir allt mindre lärartid till varje elev och därmed minskar möjligheten till det individuella stöd som läroplaner och skollag garanterar eleverna. Här finns en stor del av förklaringen till att elevernas resultat har försämrats de senaste 20 åren och att de fortsätter att sjunka. Lärarna ges i praktiken inte möjlighet att utföra sitt uppdrag på det sätt som läroplaner och skollag föreskriver och de kompenseras inte lönemässigt för det utvidgade läraruppdraget och ansvaret.

Ekvationen går helt enkelt inte ihop. Kraven på individualisering av undervisningen har ökat, men lärarens tid för varje enskild elev har minskat. Fram till år 2000 hade läraren dubbelt så mycket tid till sitt förfogande för förberedelser och efterarbete knutet till undervisningen.

Lärarnas Riksförbunds förslag

- Parterna måste lösa frågan om lärares arbetstid, så att tid för kärnverksamheten – undervisningen – fredas.
- Avtal som reglerar lärarnas arbetsvillkor måste innehålla regler som skapar balans mellan undervisning, undervisningsanknutna arbetsuppgifter och övrigt lärararbete så att det ryms inom de ramar som finns.
- Garanterad undervisningstid ska införas för alla kurser på gymnasiet.
- En timplan för grundskolan ska tala om hur många timmars undervisning som ska ske i de olika ämnena kopplat till de kontrollstationer som äger rum i årskurserna 3, 6 och 9.
- En utvärdering behöver ske av den administration som har pålagts lärarna, till exempel riskbedömningar, incidentrapporter, individuella utvecklingsplaner och åtgärdsprogram. Bidrar denna administration till ökad måluppfyllelse? Tidsåtgången måste vägas mot nyttan!
- Staten måste öka sitt ansvarstagande för skolan genom att rikta statsbidragen och genom att finansiera nya reformer.
- Lärarlönerna måste öka rejält. På samma sätt som huvudmännen ökat volymen undervisning för lärarna, i samma omfattning ska lärarlönerna öka. Detta skulle ge ökning på cirka 5–6 000 kronor per månad.

Bakgrund

Förändrat arbetssätt och nya arbetsuppgifter

Att lärares uppdrag förändras över tid är naturligt. Lärarna måste självfallet förändra sitt sätt att arbeta när styrdokument, som skollag och läroplaner, förändras. Undervisning och arbetssätt måste anpassas till de elevgrupper som finns i skolan. Det som har blivit problematiskt för lärarna är att uppdraget och ansvaret utvidgats genom pålagor från staten och den lokala huvudmannen – utan att lärarna ges utrymme, i form av tid, att fullfölja läraruppdraget och utan att lärarna kompenseras lönemässigt för det utvidgade ansvaret.

Reformer men ingen tid

Ett antal nya uppgifter, specifika för lärarna, har tillkommit på senare tid genom en rad reformer:

- Betyg från årskurs 6 i grundskolan.
- Individuella utvecklingsplaner med skriftliga omdömen i grundskolan.
- Nationella prov i nya årskurser i grundskolan och fler nationella prov i årskurser där nationella prov redan tidigare ägde rum.
- Fler nationella prov i gymnasieskolan.
- Krav på upprättande av åtgärdsprogram för elever som riskerar att inte nå målen i grundskolan.
- Elevers och föräldrars rätt att anmäla kränkning har lett till att dokumentationskraven har ökat. Det finns en övertro på att eventuella anmälningar ska kunna bemötas genom allehanda dokumentation.

Gemensamt för samtliga reformer är att de har sjösatts utan att skolan har tillförts tillräckligt med ekonomiska resurser för att uppdragen ska säkerställas. Avsaknaden av resurser innebär att lärarna inte har fått något tidsmässigt utrymme för att hinna med tillkommande arbetsuppgifter. Den tid lärarna har att tillgå är den tid de annars skulle ha lagt på att arbeta med den löpande undervisningen. Problematiken fördjupas av att lärare ytterst sällan får stöd från ledningen i att prioritera och sortera bland mängden arbetsuppgifter.

Läraren ska se till varje individ

Varje lärare är enligt läroplanerna skyldig att anpassa undervisningen till varje elevs förutsättningar och erfarenheter. Läraren ska ta hänsyn till varje enskild individs behov och ge eleven den hjälp och det stöd han/hon behöver. Läraren ska i undervisningen stärka elevens vilja att lära samt stimulera, handleda och ge särskilt stöd till elever som har svårigheter. Den enskilda elevens rätt till stöd och hjälp för att nå målen slås fast i skollagen.

Arbetet i skolan organiseras dock i stor utsträckning kollektivt. Eleverna delas upp i grupper och undervisningen förläggs gruppvis utifrån ett veckoschema som matchar elevgrupp, lektionssal och lärare. Gruppstorlekarna varierar mellan skolor och stadier, men en vanlig ”klass” består i regel av runt 30 elever. Läraren förväntas möta elever med både olika färdighetsnivå och olika grad av motivation under ett och samma arbetspass. Inte sällan är arbetsmiljön högljudd, framförallt på grundskolan, och lärarens möjlighet att arbeta ostört med en enskild elev är i regel ytterst begränsad.

Även lärarna hanteras kollektivt. När rektor bestämmer hur mycket tid en lärare ska undervisa varje vecka tas mycket sällan hänsyn vare sig till lärarens erfarenhet eller kapacitet eller till behoven hos de elever läraren ska undervisa. En oerfaren lärare som undervisar elever med stora behov av extra hjälp och stöd från läraren åläggs i regel samma mängd undervisning, det vill säga lika många elever och grupper att undervisa, som en äldre och mer erfaren kollega med mer studiemotiverade elever.

I den mån hanteringen inte är kollektiv styrs den av organisationens behov snarare än av elevernas. Lärare, som är den enda läraren på skolan i ett visst ämne, får ofta ta all undervisning i det aktuella ämnet – utan hänsyn till hur stor arbetsbelastning detta medför för läraren. Faktorer som hur många elever läraren totalt undervisar och vilka behov dessa elever har av stöd och hjälp från läraren är underordnade de rent organisatoriska behoven. Där man tidigare ansträngde sig för att hitta ytterligare en lärare att anställa vid behov av ytterligare undervisning i en kurs eller elevgrupp – alternativt ersatte befintlig lärare för merarbetet – trycker man i dag helt sonika in de undervisningspass man behöver bemanna i den befintliga lärarens schema.

Läraren ska, utifrån en kollektiv organisation, förmå se och stötta varje enskild individ. I dagens skola duger det inte att hantera elever som grupp och utforma undervisning för en fiktiv genomsnittlig elev. Kravet på skolan och läraren är att undervisning ska utformas så att varje elev får den hjälp och det stöd som han/hon behöver för att nå målen. Det är mindre tidskrävande att planera och genomföra undervisning utifrån ett kollektivt grupptänkande än vad det är att anpassa undervisning utifrån enskilda elevers behov. Att ge stöd och feedback åt varje elev, samt att ha ett nära och förtroendefullt samarbete med elevens föräldrar, är tidskrävande för läraren. Denna tid upplever sig dock många lärare inte ha.

Brister i huvudmannskapet

Problemet med bristande styrning och ledarskap har uppmärksammats av både Skolverket och Skolinspektionen. Man har identifierat både skolans huvudmannskap och den pedagogiska ledningen som tydliga problemområden. I januari 2012 presenterade Skolverket en djupstudie av hur ett antal kommuner hanterar huvudmannskapet för skolan. Myndigheten frågar sig bland annat hur det kommer sig att var fjärde elev i grundskolan inte når målen år efter år.

Lärarnas Riksförbunds undersökning

Metod

I syfte att ta reda på hur elevers och lärares arbete organiseras i skolan i dag har Lärarnas Riksförbund under slutet av februari och början av mars 2012 genomfört en undersökning vid ett antal grundskolor (6–9) och gymnasieskolor i olika delar av landet. Skolorna har valt ut slumpmässigt och fackliga företrädare för Lärarnas Riksförbund på respektive skola har tagit fram erforderliga data. Undersökningen omfattar lärare som arbetar heltid och som huvudsakligen undervisar i teoretiska ämnen. Lärarnas scheman på grundskolan 6–9 och gymnasieskolan och elevscheman utgör grund för undersökningen.

Undersökningen innehåller också en jämförelse av hur en utökad mängd undervisning för lärare ersattes lönemässigt med det arbetstids-system för lärare som gällde före år 2000.

Lärarnas Riksförbund vill koppla organiseringen av elevers och lärares arbete till elevernas resultatutveckling. Utöver resultaten av Lärarnas Riksförbunds undersökning uppmärksammas därför också ett antal nationella och internationella undersökningar som beskriver utvecklingen av resultaten i den svenska skolan.

Samma årsarbetstid som andra

En lärares totala årsarbetstid är samma som för övriga på den svenska arbetsmarknaden. Skillnaden är att en lärares arbetstid koncentreras till färre antal arbetsdagar för att stämma överens med elevernas skolar. Lärares arbetsdagar är förlagda till, och i anslutning till, elevernas skoldagar.

I Sverige är undervisningstiden oreglerad

Fram till år 2000 reglerades lärarnas undervisning i form av ett antal lektioner per vecka. Om läraren hade specialuppdrag av pedagogisk eller administrativ karaktär medförde detta att mängden undervisning minskade. Förutom detta förväntades läraren rastvakta och delta

i konferenser. Resterande arbetstid, i runda tal hälften av arbetstiden, förfogade läraren över för att använda till att utforma undervisningen, utvärdera och bedöma.

Denna typ av reglering av lärares arbetsinsatser är fortfarande klart dominerande i övriga världen, däribland i Finland, som har goda elevresultat.

Under 1990-talet skedde däremot vissa förändringar i Sverige efter övergången till kommunalt huvudmannaskap. Från år 2000 regleras svenska lärares arbetstid inte längre i antal undervisningstimmar.

Resultat av undersökningen

Ökad mängd undervisning

I dag, 2012, finns alltså ingen reglering av hur mycket en lärare förväntas undervisa. Sedan den sista regleringen försvann för drygt tio år sedan har undervisningsuttaget ökat.

Med den gamla regleringen skulle en lärare i teoretiska ämnen på grundskolans högstadium undervisa 24 lektioner om 40 minuter i veckan, det vill säga 16 klocktimmar. Lärarnas Riksförbunds undersökning visar att en lärare på grundskolans högstadium i dag undervisar i många fall tre och en halv lektioner om 40 minuter mer per vecka, det vill säga 27,5 lektioner.

En lärare i teoretiska ämnen i gymnasieskolan skulle tidigare undervisa 21 lektioner om 40 minuter i veckan, det vill säga 14 klocktimmar. I dag undervisar gymnasieläraren i många fall 23 lektioner i veckan.

Uttaget av undervisning skiljer sig stort dels mellan olika skolor, dels mellan olika lärare. De lärare som undervisar mest i grundskolan har över 30 lektioner per vecka och i gymnasieskolans teoretiska del över 26 lektioner per vecka.

Ökningen av undervisningstid kan inte förklaras utifrån pedagogiska aspekter för lärare och elever utan styrs av rena ekonomiska och organisatoriska faktorer.

Mindre tid till varje elev

I de allra flesta fall innebär det ökade uttaget av undervisning att läraren har fått ytterligare en eller flera grupper att undervisa. Läraren har med andra ord inte fått mer tid till varje elev, utan fler elever att undervisa! Den lärare som tidigare undervisade åtta grupper i veckan får i dag undervisa nio eller fler grupper.

Mindre tid till varje undervisningsgrupp

När det kursutformade gymnasiet infördes i mitten på 1990-talet bestämde staten att kursens poängtal var identiskt med antalet undervisningstimmar – en kurs på 100 poäng tilldelades 100 timmars undervisning. År 2000 skedde en uppmjukning genom att 2 500 poäng skulle motsvara en garanti på 2 150 timmars undervisning på studieförberedande och 2 370 timmars undervisning på yrkesförberedande program.

Lärarnas Riksförbunds undersökning visar att arbetsgivare i dag minskar undervisningen med upp till 20 procent, det vill säga en kurs på 100 timmar tilldelas 80 timmars undervisning. Den vanligaste minskningen tycks ligga runt 15 procent. Endast ett fåtal kurser i matematik får ett ökat antal timmar undervisning. Detta innebär att elever och lärare får färre timmar till sitt förfogande för varje kurs och att läraren får undervisa ytterligare en eller två grupper med elever.

Olika nivåer undervisas tillsammans

Det förekommer även att lärare får undervisa två eller tre kurser samtidigt. Detta är framförallt vanligt i främmande språk och yttrar sig så att läraren får undervisa nybörjarelever tillsammans med de elever som redan läst det aktuella språket i ett eller flera år. Att samtidigt tvingas undervisa elever med väldigt olika färdighetsnivå minskar givetvis lärarens möjlighet att ge varje elev undervisning på den nivå han/hon behöver under själva undervisningspasset, samtidigt som det ökar lärarens behov av tid för att ta fram undervisningsmaterial som är individanpassat till var och en av eleverna.

Undermålig schemaläggning

Schemaläggning är ett komplext pusslande där lärare, elever, salar och tider ska matchas ihop. Att lägga ett schema kräver såväl pedagogisk insikt som organisatorisk förmåga hos den som ska utföra arbetet.

Det förekommer dock att den som får uppdraget att lägga lärarens och eleverns schema saknar den pedagogiska kompetens som behövs för att schemat ska kunna utgöra ett stöd för det pedagogiska arbetet och för att skolans komplicerade infrastruktur ska fungera. Schemaläggarens

uppdrag tycks snarare vara att fylla schemat med ett innehåll. Som exempel på en opedagogisk schemaläggning kan nämnas att en elevgrupp i årskurs 8 har lektionspass på 20 minuter i SO, helt enkelt för att det fanns ett utrymme tomt i schemat att trycka in en lektion på. Ett annat exempel är att idrottslektioner schemaläggs till 25 minuter och rasten efter idrotten är så kort att idrottsläraren tvingas förkorta den redan korta lektionen ytterligare eller så tvingas eleverna välja att gå oduschade till nästa lektion eller komma för sent till den lektionen.

Konsekvensen av opedagogisk schemaläggning blir för många lärare att de får arbetsdagar som inte ger utrymme för paus under dagen och inte heller en rimlig lunchrast. Det är inte ovanligt att lärare undervisar fyra eller fem lektionspass i rad med fem minuter mellan varje lektion. På dessa fem minuter ska läraren hinna med att få eleverna att lämna klassrummet, låsa, gå via sitt arbetsrum för att byta material, ta sig till ett annat klassrum, öppna och släppa in den nya elevgruppen. Det förekommer dessutom inte alltför sällan att sådana byten ska ske på noll minuter.

När läraren ska ha lunch avsätts ofta 30 minuter mellan två lektioner för detta. Det innebär i praktiken att läraren har cirka 15 minuter på sig att äta sin lunch, om inte elevernas undervisningstid i stället ska naggas i kanten. Lärare som undervisar yngre elever får regelmässigt äta sin lunch med eleverna för att sedan gå direkt tillbaka in i undervisningen, det vill säga läraren får inte möjlighet till egen rast under dagen.

Ett annat problem som uppstår när ett stort antal arbetsuppgifter pressas in i schemat är att lärarens egen arbetstid för dagen börjar samtidigt som den första lektionen, det vill säga lärarens arbetstid börjar klockan åtta och i samma sekund ska läraren börja dagens första lektion. Rektor har med andra ord vid schemaläggningen bortsett från att läraren i normalfallet behöver tio till 15 minuter från det att läraren kommer till skolan och går in på sitt arbetsrum tills dess att dagens första lektion kan börja. Samma fenomen återkommer vid dagens slut, det vill säga rektor planerar inte in den tid som behövs för att läraren

ska kunna avsluta den sista lektionen, ställa i ordning klassrummet, lägga tillbaka material, rapportera dagens frånvaro och avsluta dagen för att gå hem.

Lärares arbetsdagar tenderar dessutom att bli mycket splittrade. Läraren byter grupper, ämnen och salar upprepade gånger så att mycket tid går åt till förflyttningar och spontana samtal med olika personer. Detta medför att läraren ofta i praktiken har mindre än en timme per arbetsdag till alla de arbetsuppgifter som inte är ren undervisning.

Eleverna drabbas vid schemalaggningen på samma vis som lärarna av byten mellan ämnen och salar på fem eller till och med noll minuter. Att lunchrasten ligger redan klockan halv elva är inte ovanligt. För eleverna i grundskolans senare årskurser har schemalaggning i halvklassundervisning försvunnit under de senaste 20 åren och gruppstorlekarna har överlag ökat.

I gymnasieskolan medför framförallt de individuella valen att eleverna får en del dagar som är mycket långa, medan andra dagar innehåller endast enstaka lektioner eller dagar med långa uppehåll mellan lektionerna.

Ökat socialt ansvar

Dagens lärare förväntas ta ett stort socialt ansvar för sina elever. Merparten av lärarna är mentorer. Tiden för mentorskapet, som tidigare räknades in i undervisningen, ligger i dag utanför lektionstiden och tillkommer därför i lärarens schema.

Även individuella utvecklingsplaner, utredningar kring stöd och upprättande av åtgärdsprogram tar en betydande del av arbetstiden i anspråk för lärarna.

Lärare hanterar otaliga akuta konflikter under sin arbetsdag. Grundskolans lärare rastvaktar i dag dubbelt så mycket som tidigare.

Mer konferenser och administration

Tiden som en lärare lägger på konferenser har dubblats eller till och med tredubblats på vissa skolor.

Dagens lärare förväntas göra riskbedömningar och skriva incidentrapporter. Det är heller inte ovanligt att lärare har olika specialuppdrag och ansvarsområden av administrativ art utan att detta medför någon reduktion av mängden undervisning eller andra arbetsuppgifter för läraren.

Vikariat

Även vikariat vid kollegors frånvaro åläggs lärarna. Den vanligaste lösningen vid en gymnasielärares korttidsfrånvaro är dock att lektionen ställs in och att läraren själv – om möjligt – lägger ut ny lektionstid vid ett senare tillfälle. Alternativet är att eleverna släpps in i klassrummet för att bedriva självstudier. Inom grundskolan är det ovanligt att lektioner ställs in. Det är dock vanligt att den som vikarierar saknar ämnesmässiga kunskaper.

Mindre tid till undervisning

Det som har hänt efter förändringen av lärarens arbetstidsmåttn är således att lärarnas tid i större omfattning binds upp genom schemalagda aktiviteter som undervisning, konferenser, rastvakt, mentorskap, vikariat och olika administrativa arbetsuppgifter. Detta gör att tiden som läraren kan lägga på att arbeta med själva undervisningen minskar. Till detta kommer arbetsuppgifter som inte läggs ut i schema, men som är mycket tidskrävande för läraren. Sådana arbetsuppgifter är till exempel individuella utvecklingsplaner, åtgärdsprogram och nationella prov.

Sammantaget innebär detta för de allra flesta lärare att endast den så kallade förtroendearbetstiden återstår för arbetet med att utforma undervisningen, det vill säga att planera, följa upp och utvärdera undervisningen ur ett individuellt elevperspektiv. Det är inte ovanligt att lärare uttryckligen förbjuds av rektor att utföra detta viktiga arbete på annan tid än förtroendearbetstid.

Utebliven betalning

Lärares arbetstidsmått fram till år 2000, det vill säga ett visst antal lektioner per år, är ett vedertaget mått på lärares arbetsinsats i hela världen. Med lektionerna följer för- och efterarbete. Från och med år 2000 har Sverige som så gott som enda land i världen övergett detta system. Med de timtal som då gällde, det vill säga före år 2000, ansågs läraren fullgöra ett heltidsarbete.

Det som hänt efter år 2000 är att lärare läggs på dels flera lektioner, vilket resulterar i flera elever och undervisningsgrupper, dels ett antal ytterligare arbetsuppgifter däribland omfattande administration.

I skolans värld organiseras arbetet på samma sätt i dag som tidigare – i lektioner. Något annat sätt låter sig inte göras.

En lärare som fullgjorde heltidstjänst före år 2000 och lades på ytterligare undervisning erhöll ytterligare ersättning för detta overtidsarbete. En lärare som i dag läggs på ytterligare undervisning utöver det före år 2000 gällande heltidsmättet, erhåller ingen sådan ersättning. För många lärare handlar detta om utebliven lön på 5–6 000 kronor i månaden.

Elevernas resultat sjunker

Svenska grundskole- och gymnasieelevers kunskapsprestationer har sedan en längre tid mätts i olika nationella och internationella undersökningar. Tillsammans ger dessa undersökningar ett stabilt underlag som beskriver utvecklingen av prestationerna i skolan. Ett antal nedslag i tre ämnesområden får tjäna som illustration.

Färre elever klarar matematiken

Enligt TIMSS-studierna från 1995 och 2003, vilka testar elevernas kunskaper i matematik, var eleverna i årskurs 7 år 1995 bättre i matematik än vad eleverna i årskurs 8 var 2003. Det innebär att matematikkunskaper motsvarande ett helt läsår gått förlorade på mindre än tio år. Antalet lektioner i matematik är lågt jämfört med andra länder, läxor och prov likaså. Lärarkompetensen sjönk också i matematik mellan de år då TIMSS-studierna genomfördes.

PISA-studien undersöker 15-åringars kunskaper inom läsförståelse, matematik och naturvetenskap. Testet i matematik delas in enligt sex prestationsnivåer, där den sjätte nivån är den mest avancerade och nivå två utgör ett minimum av kunskaper för att en elev ska anses kunna fortsätta det matematiska lärandet. I matematik presterade svenska grundskoleelever i årskurs 9 på en genomsnittlig OECD-nivå, enligt den senaste PISA-rapporten från 2009. Resultaten har dock sjunkit. Mellan 2003 och 2009 har andelen elever som inte når nivå två ökat från 17 procent år 2003 till 21 procent 2009. På samma sätt har andelen svenska elever som klarar uppgifter på nivå fem eller sex sjunkit från 16 procent 2003 till elva procent 2009.

Utvecklingen av elevprestationerna i matematikämnet, med de olika studierna sammantagna, har således varit dramatiskt negativ.

Även läsfärdigheten försämras

Skolverket konstaterar i den nationella utvärderingen från 2003 (NU03) att läsfärdigheten bland elever både i årskurs 5 och 9 har försämrats under de tio år som gått sedan den förra nationella utvärderingen gjordes

1992. PIRLS-undersökningen från 2006, som också mäter läsförmågan, visar att läsförmågan bland svenska elever i årskurs 4 fortfarande var signifikant bättre än elever i andra länder. Den har dock försämrats i jämförelse med tidigare undersökningar då svenska elever intog en toppposition. Skillnaderna mellan pojkar och flickor verkar ha parkerats på en utmärkande hög nivå i Sverige.

I PISA 2009 låg svenska grundskoleelever i årskurs 9 på en genomsnittlig nivå i läsförståelse, jämfört med andra OECD-länder. Trenden är dock negativ även i denna undersökning. Antalet svenska elever som inte nådde upp till en minsta acceptabel läsnivå har ökat från 13 procent 2003 till 18 procent 2009. Andelen elever som är avancerade läsare har minskat från elva procent 2003 till nio procent 2009. De senaste tio åren har således inneburit att färre svenska elever läser de facto riktigt bra och fler läser undermåligt.

Samma negativa trend inom NO

I både PISA 2000 och 2003 var svenska elevers medelpoäng i naturvetenskap bättre än OECD-genomsnittet. I PISA 2006 syntes en negativ utveckling och de svenska resultaten skilde sig inte längre från OECD-genomsnittet.

I PISA 2009 låg de svenska prestationerna på en genomsnittlig nivå i jämförelse med övriga OECD-länder. Även för de naturvetenskapliga ämnena användes nivåindelning om sex prestationsnivåer, där den sjätte nivån utgör den mest avancerade. 19 procent av de svenska eleverna nådde inte upp till nivå två, som markerar grundläggande nivå för naturvetenskapligt kunnande. 2006 var antalet 16 procent. Andelen elever som presterade på de två mest avancerade nivåerna var konstant.

Resultatutvecklingen i gymnasieskolan liknar den i grundskolan

Såväl de nationella som de internationella undersökningarna är fler i grundskolan än i gymnasieskolan, mycket på grund av att grundskolan är obligatorisk, men också för att den är enklare att jämföra länder emellan. Större studier finns dock även för gymnasieskolan.

TIMSS Advanced från 2008 undersöker elevers kunskaper i matematik och fysik i gymnasieskolans sista år. Svenska elever visar svaga resultat i matematik och genomsnittliga resultat i fysik i ett internationellt perspektiv. Jämfört med 1995, då den senaste jämförbara undersökningen genomfördes, har svenska resultat försämrats kraftigt, både i matematik och i fysik. Lågpresterande elever har försämrat sina resultat mest.

Högskolestudenterns bristande förkunskaper

Skolverket presenterade 2005 en undersökning om högskolestudenters förkunskaper, bedömda av 1 600 högskolelärare. Lärarna bedömde att studenterna hade bristande förmåga att kunna analysera och problematisera. Bristerna upplevdes också stora vad gäller studenternas förmåga att skriva och läsa på svenska. Matematik och moderna språk upplevdes också som problemområden. Bäst rustade var de studenter som läste medicin eller konstnärliga ämnen.

Referenser

Skolverket 2005, Grundskolans ämnen i ljuset av Nationella utvärderingen 2003.

Skolverket 2005, Väl förberedd?

Skolverket 2009, TIMSS Advanced 2008. Svenska gymnasieelevers kunskaper i avancerad matematik och fysik i ett internationellt perspektiv.

Skolverket 2009, Rustad att möta framtiden? Resultaten av PISA 2009 i koncentrat.

LÄRARNAS
RIKSFÖRBUND

Lärarnas Riksförbund är det enda förbundet i Sverige som endast organiserar enbart behöriga lärare och studie- och yrkesvägledare. Vi är en partipolitiskt obunden organisation och är med våra drygt 85 000 medlemmar ett av de största förbunden inom Saco, Sveriges Akademikers Centralorganisation.